

Samfundsøkonomiske konsekvensberegninger inden for arbejdsmiljøområdet - set fra arbejdstilsynet

1. Baggrund

I maj 1980 blev der i folketinget indgået et forlig mellem den daværende socialdemokratiske regering og de radikale, Centrumdemokraterne samt Kristelig Folkeparti. I forliget indgik bl.a., at det ved udstedelse af nye regler på arbejdsmiljøområdet skulle søges belyst, hvilke økonomiske konsekvenser reglerne ville få for erhvervslivet og for det offentlige. Dette skyldes, at der var opstået stigende frygt for, at kommende regler inden for området kunne indebære meget betydelige udgifter for såvel offentlige som private arbejdsgivere.

Forud for gennemførelse af lovgivning på arbejdsmiljøområdet foregår der intensive drøftelser mellem staten, arbejdsgiversiden og lønmodtagersiden. De holdninger, der i den forbindelse kommer til udtryk, indeholder naturligvis også hensyntagen til reglernes mulige økonomiske og tekniske konsekvenser. Før forliget i 1980 var der imidlertid ikke tale om eksPLICIT angivelse af fremtidige reglers økonomiske konsekvenser, men blot om en

kvalitativ vurdering af reglernes konsekvenser.

Der var ikke udtalt begejstring for dette forlig. Lønmodtagersiden fandt det uheldigt, at man fokuserede på lovgivningens økonomiske konsekvenser og ikke på forbedringer af lønmodtagernes arbejdsbetingede helbredsforhold. Arbejdsgiverne mente derimod, at kravet om økonomiske konsekvensvurderinger ville medføre et bedre prioriteringsgrundlag, så de alvorligste arbejdsmiljøproblemer blev søgt løst først. Også arbejdstilsynet og arbejdsministeriet var betænkelige, fordi man frygtede, at det eksisterende datagrundlag både på omkostnings- og fordelssiden havde en kvalitet, der gjorde det vanskeligt at få et rimeligt billede af lovgivningens samfundsøkonomiske konsekvenser. Kravet blev imidlertid fastholdt, så der siden begyndelsen af 1981 er blevet gennemført konsekvensberegninger i tilknytning til udstedelse af nye regler på arbejdsmiljøområdet.

2. Metodekrav

For det første skulle konsekvensberegningerne omfatte såvel virksomheds- som samfundsøkonomiske konsekvenser, herunder økonomiske merudgifter og besparelser. For det andet skulle beregningerne foretages særskilt for staten, amterne og kommunerne. For det tredje skulle ud-

*Økonomisk konsulent, cand. polit.
hhv. fuldmægtig cand. polit.
i direktoratet for arbejdstilsynet*

gangspunktet være den gældende regulering, dvs. at det var virkningerne af et ændret regelsystem, der skulle beregnes. For det fjerde var det sådan, at de fornødne økonomiske/statiske oplysninger til vurdering af reglernes betydning for virksomhedernes økonomi skulle tilvejebringes af arbejdsgiverne, mens arbejdstilsynet i samarbejde med lønmodtagersiden skulle forsøge at fastlægge reglernes sundhedsmæssige betydning.

Den kendsgerning, at de økonomisk-/statistiske oplysninger til vurdering af reglernes betydning for virksomhedernes økonomi skal tilvejebringes af arbejdsgiverne, har vist sig at rumme visse problemer. I forhold til de offentlige arbejdsgivere har der aldrig været vanskeligheder med at få oplyst, hvorledes omkostningsoplysningerne er tilvejebragt. De private arbejdsgivere har imidlertid ikke ønsket at give arbejdstilsynets medarbejdere detailoplysninger om det økonomisk/statistiske grundlag. De skøn, der tilvejebringes om nye reglers virksomhedsøkonomiske konsekvenser, ligger derfor næppe i underkanten. Det kan således ikke udelukkes, at produktivitetshensyn kan indgå i overvejelsen om at ændre på produktionsudstyret, så den direkte økonomiske konsekvens af at opfylde reguleringen kun udgør en mindre del af det samlede udgiftsbeløb.

Det omvendte vil normalt gøre sig gældende, når de sundhedsmæssige fordele ved en regulering skal vurderes. Det hænger sammen med, at den medicinske viden om sundhedsfarerne ved udsættelsen f.eks. for et kemisk stof hyppigt er mangelfuldt på det tidspunkt, hvor reguleringen kommer på tale. Man kunne naturligvis vente de ca. 25 år, der skulle til for at få en nøje beskrivelse af sygdomsforløbet, men formålet med reguleringen er jo netop at undgå det kemiske stofs forven-

tede skadevirkninger. Præcise sundhedsmæssige data er en mangelvare, fordi man befinder sig på et forebyggelsesområde. Man vil derfor ofte være i den situation, at omkostningssiden i forbindelse med en ny regulering overvurderes, medens de sundhedsmæssige fordele undervurderes.

Oprindelig omfattede kravet om økonomiske konsekvensberegninger kun nye regler. Der er imidlertid senere sket en udvidelse så også generelle retningslinjer om, hvordan arbejdsmiljørisici kan undgås - såkaldte anvisninger - skal konsekvensberegnes, hvis det anvisningsbelagte område ikke er konsekvensberegnet i den bagvedliggende regel, og hvis der er tale om en skærpelse i forhold til hidtidig praksis. Fra arbejdsgiverside har der endvidere været fremført ønske om, at en administrativ skærpelse af gældende regler ligeledes burde indebære en økonomisk konsekvensvurdering. Dette ønske er hidtil blevet afvist ud fra den betragtning, at en stramning af praksis f.eks. bør kunne finde sted under indflydelse af den tekniske udvikling eller under indtryk af ny erhvervet viden og indsigt uden at give anledning til nye konsekvensvurderinger.

Det er indlysende, at arbejdstilsynets operationsmuligheder, især på virksomhedsniveau, ville blive indskrænket ganske betydeligt, såfremt dette arbejdsgiverønske blev imødekommet. Til gengæld ville økonomernes arbejdsbyrde stige.

3. Valg af metoder

Trods kravet om samfundsøkonomiske analyser har den politiske efterspørgsel først og fremmest været rettet mod såkaldte kasseanalyser, især opgørelser over pengestrømme *fra* de kommunale kasser.

I arbejdstilsynet har ambitionen imidlertid været at udarbejde samfundsøko-

nomiske konsekvensberegninger med udgangspunkt i cost-benefit-analyse, cost-of-illness-analyse og cost-effectiveness-analyse.

I arbejdstilsynet har det - af såvel teoretiske som datamæssige grunde aldrig været tanken at forsøge at gennemføre egentlige cost-benefit-analyser. Men da reguleringer af arbejdsmiljøet netop har til formål at skabe velfærdsændringer, der ikke er markedsprissat, kan cost-benefit-tankegangen være vejledende ved overvejelser om værdisætning af disse velfærdsændringer. Målet har således været og er fortsat samfundsøkonomiske analyser, som opgør velfærdsændringer og tab af produktionsfaktorer, omend ikke nødvendigvis værdisat. Kommunale kasseanalyser skal imidlertid foretages jfr. ovenfor. Som det omtales i afsnit 6 accepteres i kasseanalyserne kun udgifter *fra* de kommunale kasser (typisk investerings- og driftsudgifter som følge af arbejdsmiljøkrav), mens skøn over forventede sparede udgifter og indtægter ikke er blevet fratrasket ved vurderinger af, om fastlagte udgiftsrammer er blevet overskredet. Selv om skøn over sparede overførsler (typisk sygedagpenge og bistandshjælp) måske kunne have en vis gennemslagskraft og egentlig hører med i en kasseanalyse, har vi været tilstrækkeligt påvirket af velfærdsøkonomisk tankegang til, at overførsler som hovedregel ikke er taget i betragtning.

Cost-of-illness-analysen, forstået som opgørelse af sparede omkostninger (ressourcer) ved gennemførelse af et projekt (her en regel), har dannet udgangspunkt for mange af de beregninger, der er udført på arbejdsmiljøområdet¹⁾.

I mange tilfælde er der foretaget en slags cost-effectiveness analyse uden værdisætning af f.eks. produktionstal ved sygefravær.

Såfremt der fandtes én rimeligt klart defineret målsætning for arbejdsmiljøreguleringen (f.eks. nedbringelse af antallet af arbejdsbetingede sygedage), ville *cost-effectiveness-analyse* være et velegnet grundlag for politikernes valg mellem forskellige forslag til arbejdsmiljøregler. En sådan målsætning eksisterer imidlertid ikke. Når cost-effectiveness-analysen er blevet anvendt, er det snarere, fordi det for økonomerne har været tiltækkende at slippe for at besvare de vanskelige og etisk ubehagelige spørgsmål om værdisætning af liv og helbred.

Valget af hvilken metode eller hvilke elementer fra forskellige metoder, der er anvendt til de økonomiske konsekvensberegninger på arbejdsmiljøområdet, er sjældent sket fuldt bevidst, men afhænger - set i efterrationaliseringens klare lys - bl.a. af den type arbejdsskade, som vil blive forebygget med den pågældende regel og af de data, der er til rådighed. En vis skelen til politisk gennemslagskraft skal ikke benægtes. Arbejdstilsynet har ikke haft noget ønske om at blive bundet til en bestemt beregningsmetode.

Et vigtigt valg blev ubevidst foretaget i den tidligste fase af beregningsarbejdet. Det drejede sig om spørgsmålet, hvor stor en effekt en ny regel, der retter sig mod nogle bestemte arbejdsmiljøproblemer måtte forventes at få på disse problemer.

Her blev ofte regnet med maksimal effekt, dvs. en forventning om at den pågældende regel ville medføre eliminering af den overdødelighed, oversygelighed el.lign. som udgjorde problemet. Heri lå to antagelser.

For det første, at de nye arbejdsmiljøkrav ville blive fuldt og helt efterlevet i virksomhederne og for det andet, at den foreslåede regel var et 100 pct. effektivt instrument.

Antagelsen om fuld effekt er i senere

beregninger blevet noget modereret, uden at det dog på nogen måde er muligt at sige noget meningsfyldt om, hvor stor effekten vil blive.

4. Anvendelse

4.1. Eksempler

Forslag om nedsættelse af støjgrænsen fra 90 dB(A) til 85 dB(A).

Beregningerne tog udgangspunkt i en undersøgelse gennemført af Statens Teknologiske Institut i Norge.

Dansk Arbejdsgiverforening foretog et rundspørge blandt sine medlemmer og nåede frem til, at den foreslåede nedsættelse ville koste ca. 9 mia. kr. alene i investeringsudgifter.

Arbejdstilsynet nåede med udgangspunkt i den norske undersøgelse et resultat på i alt 7,7 mia. kr.

Forskellen skyldtes ifølge arbejdstilsynet, at Dansk Arbejdsgiverforening i modsætning til den norske undersøgelse regnede med en gennemførelsesprocent på 100.

Arbejdstilsynet mente endvidere, at det var sandsynligt, at der i Dansk Arbejdsgiverforenings rundspørge var svaret ud fra en forudsætning om øjeblikkelig støjdæmpning og anslog ud fra forskellige undersøgelser af, hvor stor en andel investeringerne i støjdæmpning udgjorde af de samlede investeringer, at en 5 års frist for nedsættelsen af støjgrænsen ville bringe de samlede investeringsudgifter ned på 60 pct. af de 7,7 mia. kr.

De direkte sparede omkostninger ved forslaget (høreværn samt behandling og revalidering) blev af arbejdstilsynet anslået til 65 mill. kr. i hvert af de følgende år efter reglens ikrafttræden. De indirekte sparede omkostninger (pga. mindsket sygefravær og personaleomsætning, oplæringsomkostninger) blev skønnet til knapt 700 mill. kr.

Der blev ikke foretaget tilbagediskontering af disse tal, som der i øvrigt også var uenighed om.

Forslaget blev ikke gennemført, og der er ingen tvivl om, at det var omkostningsskønnene der gjorde udslaget.

Forslag om regulering af erhvervsmæssigt malearbejde (krav til materialer, sikkerhedsforanstaltninger m.m.).

Forudsætningen for omkostningsskønnet blev tilvejebragt af arbejdstagere og arbejdsgivere i fællesskab. På dette grundlag nåede arbejdstilsynet frem til et omkostningstal på 150 mill. kr. pr. år.

Formålet med reguleringen var at reducere/fjerne det stigende antal hjerneskader, der blev observeret blandt malere, ved at anvende vandbaseret maling i stedet for terpentinholdig maling.

Ud fra forliggende undersøgelsesresultater og anciennitetsskøn, blev den årlige tilgang af hjerneskader skønnet til ca. 90, hvoraf $\frac{2}{3}$ skønnedes at være så invaliderende, at de pgl. malere ville blive udstødt fra arbejdsmarkedet. På grundlag af en human-capital betragtning bestemtes og værdisattes det årlige produktionstab som følge af udstødningen. Resultatet blev godt 80 mill. kr. De direkte sparede omkostninger kunne ikke anslås. De er sandsynligvis små, da behandlingsmulighederne er ringe.

Trods viden om de absurde resultater, som human-capital metoden kan give og skepsis over for den bagvedliggende produktionstankegang, fandt denne metode anvendelse, fordi det umiddelbart syntes at være den eneste måde, hvorpå de invaliderede hjerneskader kunne blive tillagt økonomisk værdi.

Regelforslaget havde medvind. Parterne var enige, fordi fagets fremtid p.g.a. svigtende lærlingetilgang var truet og farve/lakindustrien var positiv i forvent-

ning om et udvidet hjemmemarked for vandbaseret maling -så beregningsresultaterne spillede ikke den store rolle.

Forslag om bekendtgørelse om kloakarbejde (krav til indretning af kloakkerne, vagtmandsordninger m.m.).

Skønnene over de øgede omkostninger blev fremskaffet via en spørgeskemaundersøgelse, som arbejdstilsynet tilrettelagde sammen med de kommunale arbejdsgivere. Undersøgelsen gav til resultat, at de samlede investerings- og driftsudgifter i det 1. år efter reglens ikrafttræden ville være 290 mill. kr. I de følgende år ville merudgifterne blive 85 mill. kr. pr. år.

Arbejdstagerne mente, at disse skøn indebar en kraftig overvurdering af de økonomiske konsekvenser af forslaget. Det er bl.a. derfor aftalt med arbejdsgiverne, at der skal foretages en opfølgningssundersøgelse af de faktiske afholdte udgifter.

På benefit siden blev beregningerne baseret på undersøgelse af københavnske kloakarbejders dødelighed og sygefravær.

Resultaterne var, at en række dødsfald hvert år kunne undgås, og at sygefraværet kunne mindskes, svarende til en besparelse på knapt 2 mill. kr. pr. år. Det var ikke muligt at skønne over behandlingsudgifter m.v.

Der var nærmest tale om en cost-effectiveness-analyse uden værdisætning af ændringen i dødelighedsrisiko, og det er i øvrigt et spørgsmål, om ikke skønnet var mere hårdtslående uden værdisætning.

Reglen blev gennemført med den budgetrestriktion, at den højst måtte medføre årlige bruttoudgifter svarende til den del af den kommunaløkonomiske ramme for 1982, der ikke var brugt, (den årlige ramme til arbejdsmiljøregler var på daværen-

de tidspunkt 140 mill. kr., i dag er den på - 50 mill. kr.). Da reglen om malearbejde var den eneste regel med kommunaløkonomiske konsekvenser (på ca. 35 mill. kr.), der var gennemført, blev resultatet, at ikrafttrædelsestidspunkterne i kloakbekendtgørelsen blev udskudt således, at reglen årligt skønnedes at koste $140 - 35 = 105$ mill. kr. Reglen trådte i øvrigt først i kraft den 1. januar 1984³⁾.

4.2. Problemer

Værdisætning burde måske være et større problem, end det har været i forbindelse med arbejdsmiljøberegningerne. Der er anvendt den simplest mulige værdisætning af arbejdskraften (gennemsnitsløn) med de problemer, det indebærer. De offentlige behandlingsydelser m.v. har sjældent kunnet kvantificeres. I de få tilfælde, hvor det har været muligt at skønne over f.eks. sengedagsforbrug, er der kun brugt grove regnskabstal i omkostningsberegningerne.

De øvrige datakrav til beregningerne kan langt fra honoreres, selv ikke når alle mulige kilder bruges. Fundamentalt nødvendig er viden om, at der overhovedet er en årsagssammenhæng mellem udsættelse for f.eks. et kemisk stof og risikoen for en arbejdsulykke, sygdom eller død. Ideelt set ønskes tillige et præcist kendskab til årsagssammenhængen, når udsættelsestid og -intensitet tages i betragtning.

Hertil kommer følgende metode- og data-problemer:

- Spørgsmålet om, hvilken tidshorisont og diskonteringsfaktor, man skal operere med, er særligt påtrængende på et forebyggelsesområde som arbejdsmiljøområdet. Her savnes vejledning og argumenter, der kan sikre, at et forebyggelsessigte ikke fuldstændig mister gennemslagskraft i en tid med kortsigtede (brutto) sparemål.

- Datagrundlaget for så vidt angår resourceforbruget i den offentlige sektor - her især social- og sundhedssektoren - er helt utilstrækkeligt. Der savnes forløbsundersøgelser, diagnoseoplysninger, prisoplysninger osv.
- Det kendskab, man gennem løbende statistikker kan få til arbejdsmarkedet, er for ringe, selv om der er sket forbedringer. Udbredelsen af forskellige arbejdsfunktioner kendes ikke, der savnes mobilitetsoplysninger osv.
- Der savnes vejledning i, hvordan effektmåling af statslig regulering kan tilrettelægges.
- Det er meget utilfredsstillende, at lettere helbredsforringelser (der medfører tab af »sund tid«) går tabt i samfundsøkonomiske analyser og specielt alvorligt i sundhedsøkonomiske analyser. Der bør skabes mulighed for en eller anden form for kvantificering (ikke nødvendigvis værdisætning).
- Med hensyn til opgørelse af, hvilke ændringer en regulering nødvendiggør i virksomhedernes investeringer m.m., bør der udvikles bedre metoder end den at spørge »ofrene« (arbejdsgiverne). En mulighed kunne måske være grundige casestudier af et par enkelte virksomheder, der indvilgede i at forsøge at efterleve de foreslåede krav og i at lade sig observere undervejs i processen.

5. Nye initiativer med henblik på forbedring af beslutnings- og prioriteringsgrundlaget.

På denne baggrund har arbejdstilsynet intensiveret sit arbejde med at tilvejebringe et overblik over sammenhængen mellem påvirkninger og skader. I en årrække har arbejdstilsynet i forbindelse med overvejelserne om, hvilke områder der skulle tages op til særlig behandling, taget ud-

gangspunkt i påvirkningssiden, i øvrigt svarende til arbejdsmiljølovens opbygning. I takt med, at alvorlighedskravet er blevet forstærket, dvs. at *mulighederne* for at gøre en særlig indsats hænger nøje sammen med problemernes tyngde, har man besluttet at tage udgangspunkt i de alvorligste arbejdsbetingede sygdomme i forbindelse med identifikation af særlig belastede områder.

Dette har resulteret i to foreløbige prioriteringslister vedrørende hhv. livsforkortende og ikke-livsforkortende sygdomme. Når listerne er foreløbige, hænger det sammen med, at den viden, der efterhånden tilvejebringes om hvert enkelt sygdomsområde, kan indebære, at prioriteringen ændres. I det mere konkrete arbejde på datasiden koncentrerer arbejdet nu om at systematisere brugen af eksisterende dataregistre og om at gøre bedre brug af afsluttede forskningsprojekter og undersøgelser. Resultatet af arbejdet forudses at blive en arbejdsplan for, hvorledes arbejdstilsynet skal beskæftige sig med de enkelte sygdomsområder i form af krav om dokumentation og forskning samt en etapevis fastlæggelse af den fremtidige indsats.

Arbejdstilsynets hidtidige erfaringer med at inddrage forskningsmiljøer i arbejdet har betydet, at der nu er iværksat en række nye forskningsprojekter. Bl.a. indgår Handelshøjskolen i København og Roskilde Universitet i et samarbejdsprojekt. Det vedrører betingelserne for, at arbejdsmiljøproblemer kan løses, eller lovgivning imødekommes, ved udvikling af nye processer eller produkter, som ikke udelukkende er rettet mod arbejdsmiljøproblemer.

6. Beregningsarbejdets indflydelse på arbejdsmiljøindsatsen.

Man kan diskutere, hvorvidt kravet om

økonomiske konsekvensberegninger var et resultat af et ønske om at begrænse regeludstedelsen på arbejdsmiljøområdet, eller om det er selve den kendsgerning, at der skal gennemføres økonomiske konsekvensberegninger, som har stoppet regeludstedelsen. Der er under alle omstændigheder sket en markant begrænsning i udstedelsen af nye regler inden for det sidste par år, fordi regeringen har fastlagt rammer for, hvor store udgifter nye arbejdsmiljøregler årligt må påføre kommuner, amter og det statslige område. Indirekte er der samtidig sket en begrænsning i de udgifter, der påføres det private erhvervsliv, uden at der dog er blevet fastlagt egentlige udgiftsrammer. Det faktum, at investeringerne stagnerede i perioden frem til 1980-81, har i øvrigt betydet, at alle arbejdsmiljøforbedringer er blevet anskuet som uproduktive. Derfor har modstanden været så massiv, og det er karakteristisk, at arbejdsgiversidens interesse for og deltagelse i det konkrete beregningsarbejde har været stor.

For årene 1982 og 1983 blev der fastlagt en samlet kommunaløkonomisk ramme, som indebar, at der højst måtte udstedes regler, der påførte amter og kommuner udgifter på 140 mill. kr. I foråret 1983 blev det besluttet, at der i de kommende år skal gennemføres ændringer i arbejdsmiljølovgivningen, som skaber mulighed for, at der årligt kan spares 50 mill. kr. på amters og kommuners udgifter til arbejdsmiljøforanstaltninger. Regeringen fastslog endvidere, at der skal gennemføres kompenserende besparelser i det omfang, nye regler medfører økonomiske belastninger for kommuner og amter. Som det ses, anvendes de økonomiske konsekvensberegninger som et styringsinstrument i relation til regeludstedelsen på arbejdsmiljøområdet. Der er herigennem sat en effektiv stopper for, at arbejdsmil-

jøloven - der er en rammelov - udvides ud fra rene sundheds- og helbredsmæssige vurderinger. Hertil kommer, at de kommunaløkonomiske rammer er fastlagt som bruttorammer. Det indebærer, at der alene ses på omkostningssiden i forbindelse med udstedelsen af nye arbejdsmiljøregler. De dele af de sundhedsmæssige fordele, der kan opgøres i økonomiske termer, bliver således ikke fratrukket omkostningerne. Den forebyggelsesstrategi, der ligger bag ønsket om at forbedre arbejdsmiljøet har altså ikke for øjeblikket den bedste grobund - i hvert fald når der ses på mulighederne for at udstede nye regler. Som konsekvens heraf har arbejdstilsynet da også besluttet at intensivere udnyttelsen af de andre instrumenter, der kan anvendes til at forbedre arbejdsmiljøet. Der tænkes her især på information og rådgivning.

Kravet om gennemførelse af økonomiske konsekvensberegninger har imidlertid også haft positive effekter. Forudsætningen for, at der overhovedet kan gennemføres konsekvensberegninger, er blandt andet, at de regler, der udstedes, er så præcise, at det er muligt at klarlægge forskellen mellem det eksisterende og det foreslåede reguleringsniveau. Kravet om beregninger har derfor nok betydet en formulering af reglerne, der til tider har været noget mere præcis end tidligere. Dertil kommer, at prioriteringsovervejelser er kommet meget mere i forgrunden, således som det også fremgår af det foregående afsnit.

Litteratur:

Jeppesen, Jens-Otto S.: *Samfundsøkonomisk analyse på arbejdsmiljøområdet*, rapport I. Rapportserien no. 1/1982, Laboratoriet for Samfundsmedicinsk og sundhedsøkonomisk Forskning, Odense Universitet, 1982a.

Jeppesen, Jens-Otto S.: *Samfundsøkonomiske analyser på arbejdsmiljøområdet*, rapport II. Rapportserien no. 2/1982, Laboratoriet for Samfundsmedicinsk og sundhedsøkonomisk Forskning, Odense Universitet, 1982 B.

Klavs Lindeneg: *Samfundsøkonomiske konsekvensberegninger på arbejdsmiljøområdet*, Arbejdsmiljøfondet, København 1984.

Noter:

1. Der henvises til artikel af Finn Jensen i dette nummer af Økonomi og Politik for en nærmere diskussion af cost-of-illness analyser.
2. For en nærmere analyse ud fra en samfundsøkonomisk synsvinkel henvises til Jeppesen 1982b, hvor dette forslag er gennemregnet som eksempel.
3. Hos Lindeneg (1984) findes der gennemregnet eksempler vedrørende traktorførerværn og nar-kosegasser. I disse eksempler forsøges det vist, hvilken betydning det har, når man anlægger forskellige synsvinkler: cost-benefit, cost-effectiveness, cost-of-illness og driftøkonomisk investeringsanalyse.